

Datum: 21 December 2018

Betreft: 1^e rekenkamerbrief energietransitie gemeenten Dongen, Goirle en Loon op Zand

Geachte raadsleden,

Onlangs heeft u van de Rekenkamercommissie Dongen, Goirle en Loon op Zand een brief ontvangen waarin is aangekondigd dat we meerjarig het thema energietransitie willen gaan volgen. Dit willen we gaan doen door gedurende deze raadsperiode met verschillende producten (korte rekenkamerbrieven en/of uitgebreidere onderzoeken) te komen. Met het meerjarig volgen van dit thema, wil de Rekenkamercommissie Dongen, Goirle en Loon op Zand een bijdrage leveren aan het versterken van de kaderstellende en controlerende rol van de raad.

De reden waarom voor dit onderwerp is gekozen is dat de energietransitie niet alleen zeer omvangrijk is - volgens kenners gaat het om een transitie die 'groter en complexer is dan in het sociaal domein' – maar het is ook een zeer complexe transitie, die alle domeinen binnen een gemeente omvat: fysiek, sociaal en economisch. Tegelijkertijd constateren experts dat de urgentie nog niet in al deze domeinen is geland. Er is nog veel onduidelijkheid over de verantwoordelijkheden, de verdeling van kosten en dit beïnvloedt het maatschappelijk draagvlak voor de energietransitie negatief, concludeert de Raad voor de leefomgeving en infrastructuur in hun advies 'Warm aanbevolen' van 13 december 2018.

In deze eerste rekenkamerbrief willen we graag kort een aantal aspecten met betrekking tot de energietransitie onder de aandacht van uw raad brengen.

Achtereenvolgens zijn dat:

- De energietransitie: wat wordt daar eigenlijk onder verstaan?
- Welke afspraken liggen er al?
- Wat betekent dit voor gemeenten?
- Wat zijn de huidige ambities van de gemeenten Dongen, Goirle en Loon op Zand ten aanzien van de energietransitie?
- Welke aanbevelingen (voor de korte termijn) zijn er op dit punt mee te geven aan de gemeenteraad?

De energietransitie: wat wordt daar eigenlijk onder verstaan?

Klimaatverandering en de effecten van het gebruik van fossiele brandstoffen worden op alle schaalniveaus gezien als een maatschappelijk probleem. Enerzijds wordt de oplossing gezocht in hernieuwbare energie zoals windenergie, zonne-energie, bio-energie en aardwarmte. Anderzijds is energiebesparing nodig; zo min mogelijk

energie gebruiken en fossiele energie zo efficiënt mogelijk in zetten. De maatschappelijke en economische verandering die hiervoor nodig is, wordt aangeduid als energietransitie. Het gaat dus opwekken van energie en het terugdringen van het energiegebruik.

Energietransitie

Het gaat om enerzijds het opwekken van energie en anderzijds om het terugdringen van het energiegebruik.

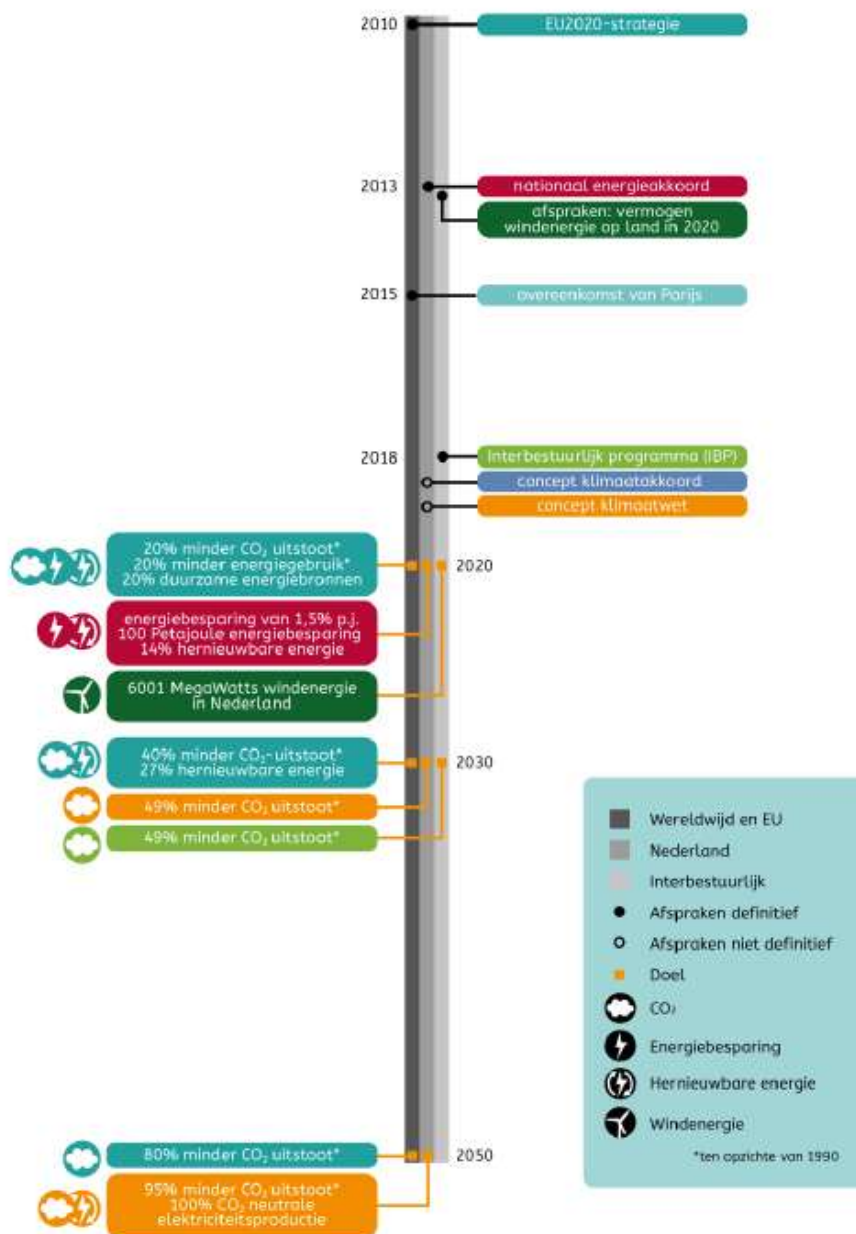
Internationale akkoorden en nationale vertaling: welke afspraken liggen er al?

Er wordt momenteel gewerkt aan een landelijke vertaling van het wereldwijde klimaatakkoord van Parijs (2015). In dit akkoord spraken leiders van een groot deel van de wereld af zich te zullen inspannen om de opwarming van de aarde beperkt te houden tot maximaal 2 graden ten opzichte van het tijdperk voor de industrialisatie. Het streven is minder dan 1,5 graad. Afgelopen week hebben dezelfde (bijna 200) landen een nieuw akkoord in Katowice bereikt over de uitwerking van het klimaatakkoord van Parijs. Hierbij ging het vooral over de wijze waarop de afspraken kunnen worden gemonitord en uitgevoerd.

In Nederland is de tekst voor het wetsvoorstel van de Klimaatwet in juni bekend geworden. Met deze wet wordt een kader geboden voor het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen in Nederland, tot een niveau dat 95% lager ligt in 2050 dan in 1990. Om de doelstelling in 2050 te bereiken is 49% reductie van de emissies van broeikasgassen in 2030 als tussendoel opgenomen.

Over de energietransitie zijn op Europees niveau al in 2010 afspraken gemaakt. Het streven is dat er in 2020 20% hernieuwbare energie en 20% energiebesparing is bereikt. Deze ambitie is in Nederland vertaald naar het energieakkoord voor duurzame groei (2013) tussen de overheid en ruim veertig organisaties over energiebesparing, duurzame energie en klimaatmaatregelen, met als doel betaalbare en schone energievoorziening verkrijgen.

Figuur 2: Tijdlijn kaders

Bron: Provinciale Rekenkamers op basis van diverse documenten

► **Van internationale en nationale kaders naar een regionale Energiestrategie (RES) voor de regio Hart van Brabant**

De bovengenoemde kaders dienen door gemeenten te worden uitgewerkt naar Regionale Energiestrategieën (RES). Hierin vertalen de gemeenten, provincies en waterschappen samen met inwoners, bedrijven en maatschappelijke organisaties hoe de nationale afspraken over warmte- en elektriciteitsambities voor wat betreft duurzame opwekking regionaal ingevuld kunnen worden.

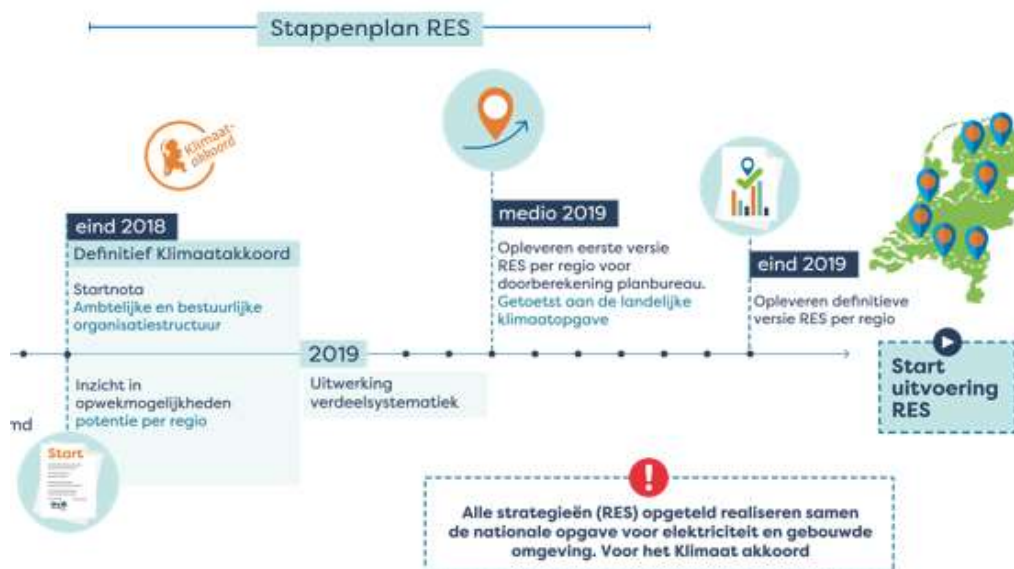
De RES omvat een overzicht van wat al loopt en versneld kan worden, concrete resultaten en uitvoeringsplannen voor de korte termijn en de richting en plannen. Zo dragen de RES bij aan de provinciale en nationale doelstellingen en daarbij behorende activiteiten zoals beschreven in het Nationaal Energieakkoord en de klimaatafspraken van Parijs. Regio Hart van Brabant is een van de pilotregio's, waarbij zes strategielijnen zijn bepaald (zie ook afbeelding).

AFBEELDING: 'ZES STRATEGIELIJNEN'

Met deze regionale aanpak behouden wordt zoveel mogelijk autonomie bij de decentrale overheden gehouden. De strategieën worden bottom-up, vanuit regionaal perspectief opgesteld aan de hand van concrete ontwikkelingen. Binnen de RES houden gemeenten autonomie om de energietransitie te realiseren. De regio's hebben de regie, maar zijn hierbij afhankelijk van een groot aantal samenwerkingspartners. Zonder innovatieve oplossingen uit de bouw- en installatiesector, wettelijke kaders en slimme financieringsconstructies van het Rijk, voldoende kennis en vakmensen die het werk ook moeten gaan uitvoeren, bijdragen van woningcorporaties en netbeheerders en de inzet van burgerinitiatieven, wordt de verduurzamingsopgave in de gebouwde omgeving een onmogelijke opgave. In de RES krijgt de samenwerking in deze helix (overheid, ondernemers, onderwijs) en tussen de verschillende rijkspartijen, koepels, energiebedrijven, netbeheerders en landelijke kennisorganisaties vorm.

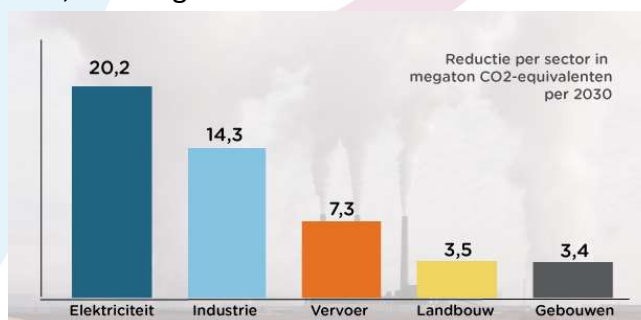
Deze ontwikkeling komt snel op de gemeenten af. Op 1 juli 2019 moet de concept Regionale Energiestrategie gereed zijn (zie ook afbeelding). 31 december 2019 moet een definitief regionaal bod aan het ministerie van EZK worden aangeboden.

Wat betekent dit voor gemeenten op korte termijn?

Samengevat wordt de gemeenten gevraagd de regie te nemen op de energietransitie door:

- *het opwekken en inpassen van duurzame energie*: In 2019 moet elke gemeente een ruimtelijk kader ontwikkelen waarbinnen grootschalige opwek van energie kan worden georganiseerd. Dit naar aanleiding van de verordening Ruimte van de Provincie Noord Brabant. In de RES zal worden vastgelegd hoeveel PJ elektriciteit de regio in 2030 gaat opwekken. Het getal dat genoemd gaat worden, krijgt een verplichtend karakter. In het komend jaar zullen dus gebieden aangewezen moeten worden voor grootschalige opwek van energie.
- *het realiseren van energiebesparende en alternatieve warmtevoorziening in de gebouwde omgeving*: eind 2021 moet elke gemeente een door de gemeenteraad vastgestelde transitieplan warmte hebben. Hierin moet komen te staan wat het alternatief voor aardgas gaat zijn in welke wijk. Voor de wijken die in 2030 van het aardgas afgaan moet dit verder zijn uitgewerkt. De gemeenteraad neemt een definitief besluit over het transitieplan warmte. In de RES moet worden opgegeven welke warmtebronnen in potentie aanwezig zijn in de regio en welke bronnen vanaf 2030 ingezet kunnen worden. Kortom, deze bronnen moeten de komende jaren dan operationeel worden gemaakt.
- *het – in samenwerking met de partners – realiseren van CO2-arme mobiliteit (vervoer), industrie en landbouw*, samen goed voor meer dan de helft van de beoogde Co2-reductie (zie ook afbeelding).
In de RES wordt duidelijk hoe de organisatiestructuur ten aanzien van de energietransitie er in de regio uit komt te zien.

Wat zijn de huidige ambities van de gemeenten Dongen, Goirle en Loon op Zand ten aanzien van de energietransitie?

De Rekenkamercommissie heeft per gemeente in kaart gebracht welke ambities de drie betrokken gemeenten op dit moment hebben vastgelegd en welke acties er voorzien zijn in programmabegroting 2019. Dit om een helder beeld te krijgen van de huidige uitgangspositie.

Dongen

Ambities

In de programmabegroting staat benoemd dat Dongen in 2040 energieneutraal is. Hier worden de volgende inspanningen aan gekoppeld:

- Het ondersteunen van initiatieven gericht op het grootschalig duurzaam opwekken van energie (bijv. windmolens, zonnepanelen, bio-vergisting).
- Het onderzoeken van mogelijkheden voor realiseren van een zonneweide op Tichelrijt 3.

- Het steunen van een initiatief van Eneco (realiseren van een zonneweide op de Wildert).
- Het instellen van een reserve duurzaamheid, bedoeld voor het oppakken van initiatieven door de raad (€ 176.000).
- Het inzetten op energie educatie via diverse lokale en regionale activiteiten.

Ook in het huidige bestuursakkoord wordt het belang van de energietransitie nogmaals onderstreept. De coalitiepartners zijn bereid om zo nodig ambtelijke capaciteit vrij te maken voor dit thema. Deze bereidheid heeft echter nog geen doorvertaling gekregen in de eerste programmabegroting van deze raadsperiode.

Op het gebied van 'bouwen en wonen' staan in het bestuursakkoord een aantal expliciete ambities benoemd, zoals het stimuleren bouw nul-op-de-meter woningen en een plan van aanpak met mogelijkheden om verduurzaming bestaande woningvoorraad te stimuleren. Ook deze aanvullende ambities zijn nog niet doorvertaald naar de eerste programmabegroting van deze raadsperiode. Hierin wordt (opnieuw) gerefereerd aan de startnotitie om te komen tot een routekaart, die de raad eind 2018 – inmiddels uitgesteld naar begin 2019 – ontvangt. Deze wordt als uitgangspunt gezien voor het opstellen en uitvoeren van een plan van aanpak op de klimaatagenda.

Acties

In oktober 2018 is de gemeenteraad middels een raadsinformatiebrief geïnformeerd over een aantal ontwikkelingen op het gebied van energietransitie en duurzaamheid in de gemeente Dongen. Hierin wordt o.a. een initiatief benoemd om de bestaande woningvoorraad in Dongen te verduurzamen en de ontwikkeling van twee zonneparken om grootschalig duurzame energie op te wekken (locatie Tichelrijt III en de Wildert). Tevens wordt gemeld dat uit onderzoek is gebleken dat Windmolens op De Wildert niet haalbaar blijkt te zijn vanwege beperkingen vanuit het Ministerie van Defensie. Windmolens op die locatie zouden een verstorend effect hebben op de radardekking van de militaire vliegbasis Gilze-Rijen.

Goirle

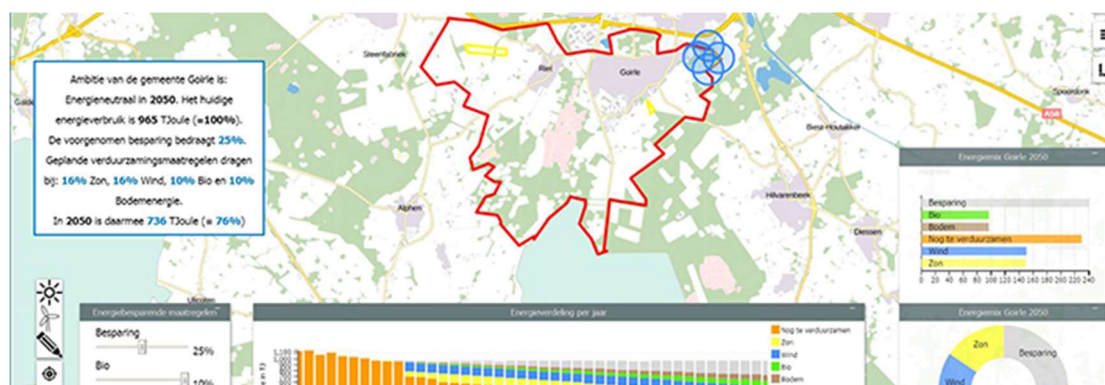
Ambities

Goirle heeft in het milieubeleidsplan duurzaam Goirle (2017) vastgelegd dat Goirle zich conformeert aan de landelijke ambities met betrekking tot energie en 25% duurzame energie opwekt in 2030. In het plan staat: *"In 2016 werd nog geen 1% duurzaam opgewekt. Windturbines en zonnepanelen zijn voor dit moment goede bewezen technieken om energie duurzaam op te wekken. Om hiermee in Goirle aan de slag te kunnen, zijn kaders nodig die richting geven aan deze ontwikkelingen."*

In het bestuursakkoord 2018- 2022 zijn verder de volgende doelen gesteld:

- 2050: CO₂-arme gemeente met 80% minder CO₂-uitstoot dan in 2014
- 2020: 14% duurzame energieopwekking, oplopend naar 25% in 2030
- 'op termijn' moet heel Goirle gasloos worden
- nieuwe woningen energieneutraal

Ten behoeve van de beeldvorming is onderstaand dashboard ontwikkeld, waaruit blijkt dat de gemeente van het huidige verbruik van 965 TJoule in 2050 736 TJoule duurzaam wil opwekken, door middel van zonneweides en windturbines.

Acties

Het college richt zich vooralsnog op elektriciteit. In december 2018 is in de raad gesproken over zonneweides en windmolens. Het college heeft twee externe bureaus ingeschakeld voor de technische advisering en de vermaatschappelijking van de energietransitie. In de programmabegroting 2019 worden verder maatregelen aangekondigd ter uitvoering van het coalitieakkoord, waaronder het opstellen van een warmteplan en een onderzoek naar de haalbaarheid van grootschalige duurzame energieopwekking in Goirle.

Loon op Zand

Ambities

In het Coalitie akkoord Loon op Zand 2018-2022 staan de duurzaamheidsambities als volgt verwoord: *“Ontwikkelen duurzaamheidsvisie en actieplan. In 2018 ontwikkelen we samen met alle betrokkenen een duurzaamheidsvisie, met als onderdelen energiebeleid, circulair werken en sociale houdbaarheid.”*

De duurzaamheidsvisie – die nog niet aan de raad is aangeboden – is tot stand gekomen door interviews te houden met interne en externe stakeholders. In de beeldvormende raad van 14 juni 2018 is de duurzaamheidsuitdaging voor de gemeente geschetst en zijn prioriteiten opgehaald. Dit heeft geleid tot de vier genoemde hoofdthema's:

- Gemeente geef het goede voorbeeld (ga verder dan alleen wettelijke taken)
- Energieneutraliteit en opwek, zoveel als mogelijk
- Groen, klimaatbestendig en biodiversiteit
- Schoon en circulair (in de toekomst voldoende grondstoffen en schone leefomgeving)

Het uitgangspunt van de visie is dat Loon op Zand in 2030 een belangrijke bijdrage gaat leveren aan de Global Goals van de Verenigde Naties voor een duurzamere en leefbaardere wereld. In 2050 wil de gemeente energieneutraal, groen, klimaatbestendig, schoon en circulair zijn.

Acties

Om de taken en acties uit de Duurzaamheidsvisie te (kunnen) realiseren zijn financiële middelen noodzakelijk. Afhankelijk van het nog door de raad te nemen besluit kan inzet gepleegd worden op duurzaamheidsgebied. Na goedkeuring van de visie worden en toekenning van de benodigde middelen kan gestart worden met uitvoering van de visie.

Analyse van de ambities en voorgenomen activiteiten

De rekenkamercommissie constateert dat de alledrie de gemeenten in hun bestuursakkoorden de energietransitie (hoog) op de politieke agenda hebben geplaatst. De urgentie wordt breed erkend.

In alle drie de gemeenten zien we dat eind 2018 en begin 2019 er debatten met de raad plaatsvinden over de visie op de energietransitie. In Dongen wordt begin 2019 gesproken over het plan van aanpak Klimaatagenda Dongen, in Goirle heeft er eind december een debat plaatsgevonden over de kaders voor zonneweides en windmolens. In Loon op Zand is de duurzaamheidsvisie nog niet aan de raad voorgelegd. In aanloop naar het vaststellen van de kaderstellende stukken zijn thema-avonden met raadsleden georganiseerd.

Welke aanbevelingen zijn er op dit punt mee te geven?

De Rekenkamercommissie adviseert de raad om bij de uitwerking rekening te houden met de volgende aandachtspunten:

1. Maak met het college van B&W concrete afspraken over de wijze waarop de raad betrokken wordt bij de vaststelling van de RES en het Warmteplan.

Er dient aandacht te zijn voor de wijze waarop de raad wordt betrokken bij de vaststelling van de RES (in 2019) en het warmteplan (in 2020 of 2021).

2. Borg de ambities/doelen op het terrein van de energietransitie in de P&C-cyclus en zorg voor samenhang met doelen rond andere opgaven. Op basis van een quickscan constateert de Rekenkamercommissie dat de ambities/doelen voor de energietransitie nog nauwelijks een doorvertaling hebben gekregen naar de programmabegroting. De gemeenteraad kan hierdoor op basis van de programmabegroting niet goed monitoren/controleren of de gemeente de ambities vanuit het bestuursakkoord gaat bereiken. Maak als gemeenteraad goede afspraken over de wijze waarop het college van B&W zich wil verantwoorden over dit thema.

Tot slot

Deze rekenkamerbrief over de energietransitie is geen eindproduct, maar bovenal bedoeld om uw raad te ondersteunen bij de kaderstellende en controlerende rol. Dit thema vraagt om alertheid en flexibiliteit in beleid om in te spelen op veranderende omstandigheden. Hoe gaat het college de samenwerking met relevante partners organiseren en welke ruimte krijgt het college om in samenspraak met andere partijen initiatieven op te pakken? Ga je als gemeente investeren, faciliteren of regisseren?

We willen daarom de komende periode aandacht blijven besteden aan de mate waarin de gemeente inspringt op de snelheid van de ontwikkelingen op dit thema. Dit doen we door – ook in de toekomst – nog een aantal keer (korte) onderzoeksactiviteiten te verrichten op dit thema.

Mocht u vragen en/of opmerkingen hebben dan kunt u contact opnemen de rekenkamercommissie.

Met vriendelijke groet,

John Verhoeven
Voorzitter

Namens de Rekenkamercommissie Dongen, Goirle, Loon op Zand.

